

ANDERS FROSTENSON 1906 – 2006

- personliga reflektioner

av Roland Forsberg

*Det sjungna ordets makt att påverka är så mycket större än det man lyssnar till eller läser – man engageras själv, kan hitta sej själv genom sången, sin egen röst när den blandas med andras. Ordet person, ” persona ”, betyder genomtona.*

*En diktare skriver sällan om det han HAR utan hellre om det han SAKNAR.*

Dessa tankar är ett par av de funderingar som Anders Frostenson hade kring sin egen uppgift som psalmdiktare.

Han föddes 23 april 1906 som förste son i en bondefamilj i den lilla göing socknen Loshult alldeles intill Smålandsgränsen, och när han gick ur tiden nära 100 år senare, 4 februari 2006, hade han i mer än 70 år dominerat och förnyat den svenska psalmen. Med färgstarka texter gav han oss nya begrepp och skapade bilder av en andlig verklighet som enligt hans egna tankar om det sjungna ordets makt säkerligen haft större inflytande på vår egen och kommande generationer än vad Luthers katekes hade för tidigare generationers kristna fostran.

Varje generations psalmbok är dels ett barn av sin tid, dels en antologi över ett omistligt kulturarv från äldre tider. I vårt land har psalmböckerna ofta präglats av en dominerande författare och drivande kraft, vi har haft Olaus Petris psalmbok från 1500 – talet, den Jesper Swedbergiska från 1695, Johan Olov Wallins från 1819. Den psalmbok som kom 1937 var egentligen bara en modernisering av Wallins, medan däremot 1986 års psalmbok innebär en rejäl förnyelse både vad gäller innehåll, ämnesområden, antalet olika upphovsmän och stilar i texter och musik. Den har en mångsidighet på gott och ont och lever sannerligen upp till att vara ett barn av sin tid. Man kan ha skiftande åsikter om innehållet, och inte ens vi som arbetade med den är helt nöjda. Även om psalmboken i grunden är resultatet av ett lagarbete av en statligt tillsatt kommitté bestående av ett stort antal text – och musikexperter som arbetade i 17 år så kan det finnas fog för att kalla 1986 års psalmbok för den Frostensonska. Anders Frostenson är den klart dominerande, vilket inte alls är så underligt; mer än halva seklet arbetade han nästan på heltid med att skriva psalmer. Han finns som författare eller översättare till närmre 150 nummer, men redan i 1937 års psalmbok hade han nio texter, vilket motsvarar 10 % av det totala antalet nya psalmer.

När den kommitté som arbetade fram våra nuvarande psalmböcker fick sitt formella uppdrag av regeringen 1969 hade Anders Frostenson sedan mer än 30 år varit sysselsatt med att skriva psalmer. Som nyinvidg präst hade han i början av 30 – talet utgivit ett par diktsamlingar när han drabbades av den första kallelsen till den livsuppgift som skulle bli hans. En god vän, veterinären Gustaf Thorsell, själv amatörpoet, var livligt engagerad i den revision som pågick i mitten av 30 – talet. På höstkanten 1934 började Thorsell ringa till Anders, inte en utan många gånger, varje vecka. Ärendet var detsamma: Skriv psalmer! Anders spjärnade emot, hade aldrig

skrivit rimmad eller regelbunden vers, men lovade till sist att ändå försöka. På nyåret 1935 tog han in på Sigtunastiftelsen och började pröva sig fram första kvällen med att räkna takten på fingrarna för att få stavelserna att stämma. Morgonen därpå läste han ett bibelord som sedan en gudsupplevelse på den skånska slätten varit centralt för honom: Himmelriket är nära. Så växte det långsamt fram:

Klockorna kalla  
Jesus går fram  
Hoppet får vingar  
Må vi göra bättring  
Snabbt svinna våra år

En kyrkopsalm med fem verser, senare tog den dåvarande psalmkommittén bort första och sista versen och resultatet blev "Jesus från Nasaret går här fram", ett förstlingsförsök som snabbt blev en folkkär och ofta sjungen psalm, mycket tack vare organisten i Adolf Fredriks kyrka, Gustaf Nordqvist, som skapade en enkel, kongenial koralmelodi.

Under det närmaste halvåret skrev han ett sjuttioal psalmer och i det psalmförslag som publicerades 1936 hade Anders, nyss fyllda 30 år, fått med inte mindre än 19 psalmer, som genast rönt en stor uppmärksamhet, även i pressen.

År 1933 blev Anders kyrkoadjunkt i Gustav Vasa församling, en tjänst där han stannade i 15 år. Att fylla upp den väldiga kyrkan med dess örnäste till predikstol var nog den blyge ynglingen med sin göingedialekt inte särskilt skickad för. Men som den överraskningarnas man han var kunde han utnyttja detta handikapp och visa att han hade andra metoder att närma sig sina församlingsbor. Att knacka dörr och göra oanmälda besök i en storstad var sannerligen ett ganska djärvt grepp och som "metod" för en blyg präst en veritabel utmaning! Men Anders Frostenson fick komma in till okända människor, som naturligtvis undrade vad prästen hade för ärende. Men han bara satte sig ner på en stol – och teg! Väntade på att ett samtal kunde komma igång – på människornas villkor, inte på prästens.

Om den metoden handlade psalmen "Han satte sig ner", just denna Jesu egen metod praktiserade Anders både vid denna tid och senare. Från Jesu sparsamma predikningar i templet har vi inte mycket bevarat, men när han "satte sig ner" vågade de behövande komma för att lyssna, fråga eller bli hjälpta. Och vi fattar vad Anders menade: Jesus skulle hellre ha gått hem till människornas köksbord än ställt sig att predika i en hög predikstol!

En betydelsefull händelse i Anders Frostensons liv kom att påverka hela den svenska kristenheten: giftermålet med Ulla Lidman 1941. Det slog ner som en bomb när pingsthövdingen Sven Lidman blev svärfar till "statskyrkoprästen" Anders Frostenson. Och chocken blev inte mindre när parets förstfödde som Sven döptes av sin far. Då var inte svärfar närvarande.

Ulla Lidman var en uppskattad predikant i Filadelfia, men nu var skandalen ett faktum och Ulla ombads av Lewi Pethrus att omgående begära sitt utträde ur församlingen.

Men det skulle inte dröja länge innan det skapades nya möjligheter för paret Frostenson. För att skapa en plattform för Ulla började Anders arrangera veckopredikningar ofta avslutade med bönestunder, i Gustav Vasa församlingssal. I flera år höll man på, från början i ganska liten skala, men så småningom lockades allt större skaror. Ulla Lidman – Frostenson predikade, man startade en liten frivillig kör, Anders skrev några texter och fick dem tonsatta av ingen mindre än sin gamla vän organisten i

Filadelfia, Karl – Erik Svedlund. Ett par av dem har vi kvar i vår psalmbok: Låt mig växa stilla och Jesus är ute och söker. I mitten av 40 – talet hade verksamheten växt, Anders tog det djärva greppet att för några veckor på eget bevåg hyra de under kriget tomma Ostermans marmorhallar på Birger Jarlsgatan, involverade grannförsamlingarna Englebrect och Oscars och höll en uppmärksam serie väckelsemöten med Ulla som predikant.

Före giftermålet hade Anders Frostenson och Sven Lidman haft en mycket god och för dem båda kreativt fruktbar kontakt. Sven Lidman hade utan tvekan påverkat den unge Anders Frostenson i hög grad. Innan Anders började studera till präst var Sven Lidmans predikningar i stort sett den enda religiösa litteratur han läst. Men förhållandet till svärfar blev allt frostigare ... vilket föranledde Anders att en dag formulera följande tysta replik: " En gång ska mina psalmer sjungas när dina predikningar är glömda ! " " Det finns en nyttig självhävdelse också ", säger Anders och konstaterar efteråt att den tanken hjälpte honom att få en nödvändig distans till sin dominerande svärfar och bevara sitt självförtroende.

Med undantag för några väckelsesånger under 40 – talet tystnade psalmdiktaren fram till 1050 –talet.

Men Anders Frostenson kommer igen, han vet att han kommer att skriva psalmer igen, men inte när ... Han vill dock vara beredd om och när kallelsen återkommer. Beslutar sig för att tömma sitt medvetande på det mesta av gamla klanger och valörer och försöker hitta en ny ton. Han utger två diktsamlingar och kritikerna uppfattar att något nytt har inträffat i Frostensons lyrik.

I denna beredsetid ingick också erfarenheter av helt annorlunda sort som senare skulle visa sig vara nog så viktiga. Anders tyckte sig ha en lite skral kontakt med sin yngsta dotter och började läsa sagor för henne om kvällarna. Ibland tyckte han att de var tråkiga och kände behovet att hitta på något själv.

Så tillkom sagoboken " Spirre Spindels flygresa " och då upptäckte Anders att det var mycket roligare att skriva sagor och dikter om djur och barn än predikningar.

En tid senare kom en förfrågan från Missionsförbundets förlag om Anders möjligen hade några bidrag till en ny sångbok för söndagsskolan. Då fattade han att också detta med Spirre Spindel var en del av en större plan. " Hade jag inte skrivit de där barnrimmen före, skulle jag inte ett ögonblick funderat på att skriva söndagsskolsånger. Nu uppfattade jag detta som en fingervisning från Gud." Så kom det sig så att 50-talet blev barnpsalmernas årtionde. Därefter trodde Anders än en gång att han hade gjort sitt och skulle ha rätt att återvända till det lugna livet som församlingspräst på Lovö, där han sedan 1949 var kyrkoherde.

Men då ingrep Vår Herre personligen !

Den 4 april 1960 satt kyrkoherden på Lovö under ett päronträd i prästgårdsparken. Då hörde han Rösten " lika nära som om någon suttit intill mig " : SKRIV PSALMER! LÄS DOGMATIK!

Man kan utan överdrift påstå att denna kallelse blev incitamentet till det som 9 år senare skulle bli den statliga psalmkommittén och som 26 år senare skulle resultera i en ny psalmbok.

Från att ha varit ensam i uppgiften som psalmdiktare började han redan samma år samla omkring sig en grupp intresserade för att diskutera lämpliga arbetsformer.

Privat slogs livet i spillror sommaren 1962, då hustrun Ulla bara efter något halvårs sjukdom avled. Han var nu änkemannan med tre tonåringar i prästgården. Hur han därefter klarade sitt liv med familj, församling och sitt stora engagemang i psalmarbetet är en gåta.

F.ö. kom 1960 – talet att präglas av den andliga visans framväxt parallellt med en social väckelse, vilket blev avgörande för psalmarbetets fortskridande.

Personligen mötte jag Anders Frostenson någon gång i mitten av 60 – talet och vi kom sedan att arbeta tillsammans mer eller mindre nära under mer än 20 år, särskilt intensivt åren kring 1970 då vi bodde nästan grannar. Jag var nyss fyllda 30 och han skulle snart pensioneras. Men med Anders var det så att vänskap var helt oberoende av gränser, det var ”saken”, och ”ämnet” och det gemensamma intresset för uppdraget som var det övergripande. Själv hade han då levt i sin kallelse i drygt 30 år och han såg de potentiella möjligheterna hos en ung medarbetare. Ännu hade han ett par år kvar på Lovö och jag hade just bosatt mig på Ekerö. Anders hade ett stort behov av att dela sina tankar med andra, både dogmatiska, poetiska och praktiska frågor. Alltsomoftast bad han mig ”titta in på hemvägen” eller komma över och titta på några texter han just höll på med.

Ofta ville han ha musikaliska råd, eftersom han på det området var mycket bortkommen. Enligt egen utsago kunde han bara tre melodier, två sjömansvisor och en psalm. Med detta torftiga melodimaterial och stereotypa rytmiska schema som fundament skapade han odödliga texter som senare fick nya melodier.

Bellman och Taube må vara våra nationalskalder, men jag vill hävda att vår ojämförligt mest sjungne skald genom tiderna är Anders Frostenson. Det hör till livets gudomliga paradoxer att vår mest sjungne författare var nästan tondöv.

Utifrån våra olika professioner som poet och tonsättare hade vi olika perspektiv inför en text. Att det inte är självklart enkelt för en poet att skriva psalmer var Anders mer än de flesta medveten om redan från första försöken på 30 – talet. Han brottades ständigt med ord-ton-problematiken och tyckte nog ofta att musiken var ett nödvändigt ont. Skulle han fått råda ensam hade vi haft en musikaliskt mycket torftig psalmbok!

Denna hans omvittnade och självupplevda a – musikalitet kunde ibland vålla problem att rent praktisk art. Det är en väsentlig skillnad att läsa en text och att sjunga den, speciellt som gemensam församlingssång. Att skriva psalmer kräver förutom ingående studier i teologi och dogmatik också en viss känsla för rytmik, vokalfärg, frasering och andra musikaliska begrepp. I dessa frågor behövde Anders ofta rent handgriplig hjälp. Han räknade visserligen stavelser perfekt men beträffande musikens krav på frasering och betoningspunkter kunde han visa en förbluffande omedvetenhet som kunde kräva ganska kraftiga justeringar. Att exempelvis översätta en fransk visa i 6/8 – takt med 48 stavelser utan hänsyn till melodins olika notvärden, taktstreck och annat fick en gång så förödande resultat att allt måste kasseras!

En melodis höjdpunkt bör helst sjungas på en sångbar ljus vokal. I en text med flera verser bör alltså sådana stavelser placeras på samma ställe i alla verser. Det är ett av många krav som bör ställas på en bra psalmtext. Ett annat känt problem är begreppet ”överklivningar” mellan textrader i samma strof som kan vara en poets möjligheter att forma längre fraser men som i psalmsång kan få helt groteska resultat eftersom församlingen måste andas regelmässigt på samma ställe i alla verser. Därmed kan texten riskera att styckas sönder och i värsta fall få en helt annan betydelse än avsikten varit. Anders hade en viss förkärlek för sådana överklivningar och tyvärr finns en del sådana exempel i psalmboken.

Om jag i någon mån kunde hjälpa honom med att förklara musikaliska elementa och något belysa det alltid problematiska förhållandet ord – ton är det en nåd att ha fått göra det, och jag kan inte förneka att de där samtalen i Lovö prästgård i det begynnande 70 – talet hade stor betydelse för mitt eget engagemang och fortsatta arbete med nya psalmer.

Vi var många som kom in i hans nästan elektrifierande påverkan, han liksom förde sin egen kallelse vidare till nya medarbetare av olika slag. Utan hans brinnande iver och enorma arbetsinsats skulle vi säkert fått vänta länge än på en ny psalmbok – att vi trots allt nu har den är tack vare att en man sade Ja till en tydlig inre röst den 4 april 1960!

När det så småningom började komma signaler från frikyrkligt håll att psalmboksarbetet borde öppnas och bedrivas ekumeniskt var Anders den som inom den statliga kommittén ivrigast förespråkade en sådan lösning. I sitt liv hade han rört sig fritt i Svenska kyrkan, Missionsförbundet och Pingströrelsen och hade vänner överallt, för honom var de ekumeniska signalerna en Guds fingervisning

Ord som ofta förekommer i Anders Frostensons psalmer är t.ex. TRÄD, GRÄS, STRAND, VIND och många andra naturbilder. Det hänger självklart samman med barndomsminnen men också det faktum att han nästan alltid skrev sina psalmer under vandringar i naturen, främst Lovö. Något skrivbord satt han sällan vid när han skrev, oftast var han ute på vandring men även under tågresor eller i väntan på tåg rann det ofta till. Speciellt Alvesta och Fagersta nämnde han som särskilt inspirerande tågbytesplatser.

En tänkt samling hade f. ö. det vitsiga arbetsnamnet ” Sångers från perronger ”.

En del kritiker ifrågasatte att det ibland kunde bli lite väl mycket gräs i Anders texter, men han hänvisade gärna till att han hemma på prästgården hade 1,5 hektars gräsyta att sköta, så för honom var gräset just oändligt rikt som Guds kärlek, en högst påtaglig realitet och inte alls någon sentimental romantik. Den mest kända av dessa ”gräpsalmer ” är förstås Guds kärlek är som stranden och som gräset. Den är f. ö. en bokstavligt målande beskrivning av Lovö församling – ” Vi frihet fick att bo där, gå och komma ” – träden i vers 3 är björkarna i kyrkallén och gräset och stranden är ängsmarkerna kring Berga och Söderby på Lovön. Texten skrevs ner under klockstapeln i Lovö kyrka det händelserika året 1968 och tonsattes av hans prästkollega Lars Åke Lundberg. Den blev snabbt populär och översatt till flera språk. Bl.a. fungerade den en tid som kampsång för kyrkan i Östtyskland, speciellt de då aktuella raderna ” och ändå är det murar oss emellan ”.

” Vind ” och ” vidd ” är två favoritord där Anders gärna framhöll den inkluderande stavelsen VI, ett begrepp som betydde mycket för honom, som hela livet kämpade mot ensamhet och utanförskap som ofta drabbar en kreativ begåvning. Begreppet VI utvidgade han till en synonym med ordet VISA, d.v.s. en gemensamt sjungen sång.

Vid en av de minnesrika stunderna i Lovö prästgård fick jag en text om hur Mästaren nalkas människorna, den var som ett eko från Anders egen tid i Gustav Vasa då han själv satte sig ner vid köksborden i Vasastan. Här är motivet just Jesus i olika miljöer, på stranden, vid brunnen, i öknen. En för Anders mycket typisk Jesus-gestalt som tjänande böjer sig ner, inte tronar i ensamt majestät i en hög predikstol utan sätter sig ner bland människorna när något viktigt skall sägas.

( När kyrkomötet vid något tillfälle ironiserade över textraderna ” och bruset från bergen och vattnet hans ord till de lyssnande bar ” menade man snusförnuftigt att man inte gärna kan höra någon tala genom brus från berg och vatten? Jo, det hade Anders bokstavligen upplevt hos sin morfar i Pjätteryd ...)

Någon halvtimme senare var även melodin klar, en skenbart enkel vismelodi i den gitarrvänliga tonarten e-moll. Men även musiken fick sin egen teologiska undertext, jag tänkte inte fram den, men den blev så. Ingen konstruktion eller medveten tankebyggnad utan något av gudomlig ingivelse eller intuition. Melodin är en bild av Mästarens predikokonst. Ofta inledde han med orden ” Ni har hört att det står skrivet ...”

= melodins första fras i grundtonarten. " Men jag säger er ..." = samma tema upprepas en ters högre, nu i parallelltonarten G-dur. Så säger eller gör Mästaren något överraskande, oväntat = ytterligare en tersstegring med en utvikning till en tonartsfrämmande ton, varpå melodin återvänder till grundläget innan den av Evangeliets kraft av " närhet och vind långtifrån " liksom svingar sig upp och till slut landar på en hög ton i E-dur. Jesus kastar nytt ljus över gamla sanningar, det lagbundna förvandlas till evangeliets frihet i Kristus!